

MAATSCHAPPELIJKE CONTEXT STRATEGISCHE VISIE WATERSCHAPPEN “OP WEG NAAR KLIMAATNEUTRALITEIT”

De recente inzichten van het IPCC over het tempo waarmee de klimaatverandering zich voltrekt en de invloed van de recente geopolitieke ontwikkelingen maken de noodzaak van een slagvaardig klimaat- en energiebeleid duidelijk. De strategische visie van de waterschappen sluit hierop aan door een stip op de horizon te zetten wanneer wij als sector 100% klimaatneutraal willen zijn (2035). Deze bijlage geeft een overzicht van de maatschappelijke (internationale) context.

Klimaatakkoord van Parijs

Het verschijnen van het Klimaatakkoord van Parijs in 2015 is een mijlpaal in de mondiale bewustwording van de klimaatcrisis en een referentiepunt voor het mondiale klimaat- en energiebeleid. In het akkoord is overeengekomen dat de opwarming van de aarde moet worden teruggedrongen en beperkt tot 1,5 graad of ten hoogste 2 graden Celsius (vergeleken met de gemiddelde temperatuur aan het begin van de industriële revolutie). De oorzaak van de temperatuurstijging op aarde is een toename van de broeikasgassen CO₂, lachgas en methaan in de atmosfeer als gevolg van menselijk handelen. Vrijwel alle belangrijke geïndustrialiseerde landen hebben het akkoord geratificeerd en daarbij afgesproken de noodzakelijke maatregelen te zullen nemen om de uitstoot van broeikasgassen drastisch terug te dringen. Belangrijkste speerpunt van beleid is het uitfaseren van het gebruik van fossiele brandstoffen met vervanging door hernieuwbare bronnen van energie. De CO₂ uitstoot moet zo snel mogelijk pieken, vervolgens zo snel mogelijk dalen en in 2050 op netto nul uitkomen¹.

Nationaal Klimaatakkoord

Na ratificatie van het Parijs akkoord hebben veel landen, waaronder de lidstaten van de EU, hun klimaat- en energiebeleid aangescherpt. In Nederland is na onderhandelingen tussen overheden, bedrijven en maatschappelijke organisaties in 2019 een nationaal klimaatakkoord gesloten, waaraan ook de waterschappen deelnemen. Daarbij is overeengekomen de uitstoot van broeikasgassen met 49% te vermindere(n) ten opzichte van 1990. Het Klimaatakkoord draagt eraan bij dat de waterschappen inmiddels een zichtbare maatschappelijke en politiek-bestuurlijke positie innemen binnen het klimaatbeleid.

In het kader van het IBP (2018) en het Klimaatakkoord (2019) zijn afspraken gemaakt richting 2030. De belangrijkste afspraken voor de waterschappen zijn:

- 100% energieneutraal in 2025 met opwek van duurzame energie (incl. investeringen derden)
- Mee organiseren van de regionale energie strategieën
- Bijdrage aan groen gas productie
- Aquathermie ter beschikking stellen voor verwarming van de gebouwde omgeving
- Samenwerken met energiecoöperaties voor o.a. windmolens en zonnepanelen
- Bijdragen aan de veenweidenaanpak

Het Rijk biedt de decentrale overheden ondersteuning bij de uitvoering van het Klimaatakkoord met verruiming van wettelijke bevoegdheden, faciliteren van regionale interbestuurlijke samenwerking via de Regionale energiestrategieën en het verschaffen van onderzoeksbudgetten en subsidie. Een voortzetting en intensivering van deze ondersteuning is wenselijk.

¹ <https://www.europarl.europa.eu/news/nl/press-room/20210621IPR06627/eu-klimaatwet-ep-bevestigt-deal-over-klimaatneutraliteit-tegen-2050>

Recente rapporten van het IPCC

Recentelijk zijn drie rapportages verschenen van het International Platform on Climate Change (IPCC). Deze hebben achtereenvolgens betrekking op het snelle verloop van de klimaatveranderingen (fysieke processen)², de mogelijkheden om ons hieraan aan te passen (klimaatadaptatie)³ en de maatregelen die nodig zijn om verdere opwarming tegen te gaan door vermindering van de uitstoot van broeikasgassen (klimaatmitigatie).⁴

Zeven jaar na het akkoord van Parijs is geconstateerd dat de uitstoot van broeikasgassen verder is toegenomen. De opwarming bedraagt nu 1,1 graden Celsius en heeft al deels onomkeerbare gevolgen voor mens en natuur. Door extreme weersomstandigheden zijn voedselzekerheid en waterveiligheid in het gebied en ondervinden kwetsbare ecosystemen (blijvende) schade. Bij ongewijzigd beleid is in 2030 de grens van 1,5 graad Celsius bereikt en zal deze verder stijgen naar ruim 3 graden aan het eind van deze eeuw. Een stijging die 2 graden Celsius te boven gaat, zal leiden tot ernstige klimaatveranderingen die een bedreiging vormen voor de mensheid en het leven op aarde. Het versneld smelten van de ijskappen en een sterkere zeespiegelstijging voor de tweede helft van deze eeuw kan dan niet worden uitgesloten. De toekomst van Nederland kan daarmee op termijn op het spel komen te staan.

In het derde rapport van het IPCC wordt het handelingsperspectief geschetst. De opwarming van 1,5 graad Celsius ligt in theorie nog binnen bereik als tussen nu en 2025 een drastische en structurele daling van de uitstoot van broeikasgassen wordt ingezet. Een halvering van de uitstoot is nodig voor 2030 en uiteindelijk naar 0 in 2050. Zware industrie zal moeten elektrificeren met toepassing van groene waterstof en ingrijpende hervormingen van sectoren als gebouwde omgeving, transport en vervoer, landbouw en bosbouw zijn onvermijdelijk. Vooral geïndustrialiseerde landen zullen hieraan moeten bijdragen. De EU en VS boeken vooruitgang met hun relatieve aandeel in de mondiale uitstoot van broeikasgassen van respectievelijk 8 en 13%. De emissies van China met een aandeel van 27% en van andere landen nemen echter nog steeds toe.

Relatie klimaatcrisis en waterbeheer

De klimaatcrisis laat zich steeds nadrukkelijker zien en voelen en heeft grote gevolgen voor het waterbeheer, zeker in Nederland.

Bij het VN Klimaatakkoord van Parijs is de doelstelling afgesproken om te blijven binnen een maximale opwarming van de aarde met 2 graden en liefst met 1,5 graad. Deze doelstelling dreigt buiten bereik te raken. De recente IPCC rapporten laten een steeds minder rooskleurig beeld zien en roepen op tot daadkracht en onmiddellijke actie. Nederland heeft als laaggelegen delta een buitengewoon belang bij een ambitieus klimaatbeleid, zowel nationaal als internationaal. Klimaatadaptatie en klimaatmitigatie gaan hand in hand. Om Nederland op de lange termijn veilig en bewoonbaar te houden, moet de oorzaak van de klimaatcrisis voortvarend worden aangepakt en de CO₂ uitstoot worden teruggebracht. De waterschappen benadrukken consequent beide kanten van het klimaatbeleid “we kunnen niet blijven dweilen met de kraan open”.

Het algemene bewustzijn van deze existentiële afhankelijkheid is niettemin beperkt. De OESO concludeerde al in 2014 in een onderzoek naar de organisatie van het Nederlandse waterbeheer dat het publieke bewustzijn zou moeten worden vergroot.⁵ Wellicht kan ook de strategische visie van de waterschappen aan dit bewustzijn bijdragen.

² [IPCC Deel 1](#)

³ [IPCC Deel 2](#)

⁴ [IPCC Deel 3](#)

⁵ [OESO Water governance in the Netherlands, \(blz.. 68 e.v.\)](#)

Green Deal EU en Coalitieakkoord

Zowel bij de Europese Commissie als bij het kabinet Rutte IV staat klimaat- en energiebeleid hoog op de agenda. De Europese Commissie verhoogde met de Green Deal de reductiedoelstelling naar 55%.⁶ Het nieuwe kabinet bouwt voort op het Klimaatakkoord en verhoogt de reductiedoelstelling van broeikasgasen van 49% naar 55% in 2030 een ambitie van 60%. In 2035 wil het kabinet uitkomen op 70% en in 2035 op 80%. Het kabinet werkt in samenhang aan een klimaatneutrale, fossielvrije en circulaire toekomst. In het Coalitieakkoord zijn groen gas, aquathermie en waterstof benoemd als essentiële energiedragers binnen het toekomstige energiesysteem. Dit raakt ook de waterschappen, want deze energiedragers zijn bouwstenen binnen het klimaat- en energiebeleid van de waterschappen.

De verwachting is dat met het nieuwe rijksbeleid ongeveer een verdubbeling van de ambitie uit het nationale Klimaatakkoord met 11 Mton is gemoeid voor de sectoren gebouwde omgeving, mobiliteit, landbouw en de kleine industrie. Afspraken worden wettelijk nog verankerd in de Klimaatwet. Ter voorbereiding van de aanscherping van Europese klimaatdoelen is een rapport van de Studiegroep Klimaatopgave Green Deal opgesteld dat voor Nederland een aantal beleidsscenario's en beleidsopties heeft uitgewerkt (Rapport Van Geest).⁷ Op 2 juni 2022 is het beleidsprogramma van het kabinet gepresenteerd waarin de plannen uit het coalitieakkoord verder zijn uitgewerkt.⁸ Hiermee geeft het kabinet richting aan de transities die nodig zijn voor klimaatneutraliteit in 2050.

Geopolitieke ontwikkelingen rondom Oekraïne

Het kabinet wil in samenhang werken aan een klimaatneutrale, fossielvrij en circulaire toekomst. De urgentie om tot actie over te gaan is onmiskenbaar en het coalitieakkoord en het EU beleid getuigen sterk van deze urgentie. De recente geopolitieke ontwikkelingen rondom de oorlog in Oekraïne maken de noodzaak tot een versnelling nog groter. Minister Jetten voor EZK heeft in april van dit jaar in een brief aan de Tweede Kamer gewezen op de afhankelijkheid van Russisch aardgas en de noodzaak om maximaal in te zetten op energiebesparing en versneld te gaan werken aan de alternatieve warmtebronnen zoals groen gas en aquathermie.⁹ Ook de EU heeft met REPowerEU de lidstaten hiertoe opgeroepen.¹⁰ Het energielandschap is door deze geopolitieke ontwikkelingen voor lange tijd ingrijpend veranderd. Naar verwachting krijgt de duurzame energie- en grondstoffentransitie hierdoor een extra stimulans. Tijdens de Energieraad in juni 2022 is tussen lidstaten een akkoord bereikt om in 2030 9% minder energie te verbruiken in Europa ten opzichte van het geschatte verbruik in dat jaar. En er is een bindend jaarlijks doel voor ieder land om trapsgewijs naar 1,5% energiebesparing toe te werken.

⁶ [EU Green Deal](#)

⁷ [Rapport Studiegroep Van Geest](#)

⁸ <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2022/06/02/kabinet-presenteert-beleidsprogramma-klimaat>

⁹ [Brief Minister Jetten aardgas](#)

¹⁰ [REPowerEU](#)